—*Edicija*—

POETIKA STRAVE

KNJIGA 39

Tomas Ligoti

PESME MRTVOG SANJARA

Prevod s engleskog
Strahinja Mlađenović
Miloš Cvetković

ORFELIN
IZDAVAŠTVO
Novi Sad
2025

Za izdavača:
Milenko Bodirogić

Urednici:
Dr Dejan Ognjanović
Milenko Bodirogić

Naslov originala:
Songs of a Dead Dreamer
Copyright © 1986, 2010, Thomas Ligotti

Lektura i korektura:
Lidija Diklić

Ilustracije na koricama i u knjizi:
Danilo Lalović

Na najavnim stranama za priče
minijature su iz Kolen de Plansijevog
(Jacques Albin Simon Collin de Plancy)
Rečnika pakla.

Grafičko rešenje edicije,
prelom i priprema za štampu:
David Tankosić

Orfelin izdavaštvo
Kosovska 23
Novi Sad
Telefon: 021 447217
orfelinns@gmail.com
www.orfelin.info

Štampa:
Art print, Novi Sad

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

ISBN 978-86-6039-089-1
COBISS.SR-ID 176038153

Bez dopuštenja izdavača nije dozvoljeno reprodukovanje
nijednog dela ove knjige.

SNOVI ZA MESEČARE

Mojim roditeljima,
Gasperu
i
Dolores Ligoti

NESTAŠLUK

The Frolic

Prvi put objavljena u magazinu
Fantasy Tales, no. 9 (Spring 1982).

Unutar prelepog doma u prelepom delu grada – grada Nolgejta, gde se nalazi državni zatvor – doktor Mank iščitavao je večernje novine dok se njegova mlada supruga izležavala na obližnjem trosedu, lenjo prelistavajući šarenu povorku prizora koje je nudio jedan modni časopis. Njihova ćerka Norlin bila je na spratu, usnula – ili je možda krišom ostala budna nakon vremena predviđenog za počinak i nastavila da uživa u novom televizoru koji je dobila za rođendan nedelju dana ranije. Ukoliko je to bio slučaj, njen prestup promakao je roditeljima u dnevnom boravku, utonulom u tišinu. Komšiluk je bio jednako tih, u skladu sa danonoćnim običajem. Čitav Nolgejt odlikovao se potpunim odsustvom buke jer u njemu gotovo da nije bilo noćnog života, osim možda u baru gde su se okupljali zatvorski čuvari. Takva uporna tišina budila je u doktorovoj supruzi nervozu jer je neprekidno podsećala da živi u mestu koje joj se činilo svetlosnim godinama udaljeno od najbližeg velegrada. Ali Lezli se još nijednom nije požalila na taj učmali način života. Bila je svesna da njen suprug veoma ozbiljno shvata svoja novostečena poslovna zaduženja u toj novoj sredini. Možda će večeras, ipak se ponadala, ispoljiti dalje naznake razočaranja svojim poslom, na šta je u poslednje vreme izrazito obraćala pažnju.

„Kako je protekao današnji dan, Dejvide?“, upitala je, a njene oči su zablistale izronivši nad koricama časopisa sa kojih je još jedan par očiju zračio blistavim pogledom. „Bio si prilično ćutljiv tokom večere.“

„Protekao je otprilike isto“, izustio je doktor Mank a da nije nimalo spustio mesne novine tog omanjeg grada kako bi osmotrio suprugu.

„Da li to znači da ne želiš da pričaš o tome?“

Presavio je novine preko naslovne strane i ukazao se pred njom od struka naviše. „Tako je zvučalo, zar ne?“

„Da, mogu ti reći da jeste. Jesi li dobro?“, upitala je Lezli odloživši časopis na stočić za kafu i posvetivši mu punu pažnju.

„Izjeda me sumnja, tako se trenutno osećam.“ Izrekao je to kao da je u mislima donekle odsutan. Lezli je u tome uočila priliku da stekne dublji uvid u okolnosti.

„Da li je nešto određeno potaklo tu sumnju?“

„Ništa izuzev svega živog“, odvratio je.

„Da nam napravim piće?“

„Bio bih ti veoma zahvalan na tome.“

Lezli je odšetala na drugi kraj dnevnog boravka i iz prostrane vitrine izvadila nekoliko boca i čaša. Iz kuhinje je donela potrebnu količinu kocki leda u smeđoj plastičnoj kofi. Zvuci spravljanja pića bili su jedino što je remetilo tišinu koja je ostavljala utisak da je čitava prostorija obložena plišem. Zavese su bile navučene preko svih prozora sem onog u uglu na čijoj je dasci počivao kip Afrodite. Sa tog prozora pružao se pogled na pustu, uličnim svetiljkama obasjanu ulicu i parče meseca nad bujnim krošnjama prolećnog drveća.

„Izvoli. Maleno pićence za mog vrednog dragog“, reče dok mu je predavala čašu s veoma debelim dnom koja se gotovo neprimetno sužavala prema rubu.

„Hvala, ovo mi je zaista bilo potrebno.“

„Zašto? Problemi u bolnici?“

„Voleo bih da prestaneš to da zoveš bolnicom. U pitanju je zatvor, kao što dobro znaš."

„Da, naravno."

„Mogla bi da izgovoriš reč *zatvor* s vremena na vreme."

„U redu, onda. Kako stoje stvari u zatvoru, dragi? Šef ti diše za vratom? Zatvorenici prave probleme?" Lezli se ugrizla za jezik pre nego što je razgovor uspeo da se otme kontroli i preobrazi u prepirku. Otpila je veliki gutljaj svog pića i pribrala se. „Izvini zbog zajedljivog tona, Dejvide."

„Ne, zaslužio sam to. Istresam svoj bes na tebi. Mislim da ti je već neko vreme jasno ono što sâm uporno odbijam da priznam."

„A to je?", Lezli se hitro nadovezala.

„A to je da možda nije bila najmudrija odluka da se preselimo ovde kako bih izigravao sveca i poneo ovo zaduženje na svojim plećima psihologa."

Opaska njenog supruga ukazivala je na stepen obeshrabrenja koji je čak nadilazio Lezline nade. Ipak, iz nekog razloga je njegove reči nisu obradovale onoliko koliko je očekivala. Već je mogla da čuje udaljeno brujanje kamiona za selidbe koji se zaustavlja pred kućom, ali taj zvuk nije joj pričinio jednako zadovoljstvo kao tokom prethodnih sanjarenja.

„Rekao si kako želiš da se posvetiš nečemu što nadilazi puko lečenje urbanih neuroza. Nečemu smislenijem, izazovnijem."

„Ono što sam želeo, poput nekog mazohiste, jeste nezahvalan posao, nemoguć zadatak. I dobio sam ga."

„Da li stvari zaista stoje toliko loše?", upitala je Lezli, pritom donekle iznenadivši samu sebe time što je s takvim ohrabrujućim skepticizmom dovela u pitanje istinski zabrinjavajuće okolnosti. Osetila se ponosnom jer je Dejvidovom

samopouzdanju dala prednost nad sopstvenom željom za promenom mesta boravka, iako joj je bilo veoma stalo do toga.

„Plašim se da zaista stoje veoma loše. Kada sam prvi put posetio psihijatrijsko odeljenje zatvora i upoznao druge doktore, zakleo sam se da nikada neću postati beznadežno ciničan kao oni. Da ću drugačije gledati na stvari. Međutim, debelo sam precenio svoje mogućnosti. Danas su jednog bolničara ponovo pretukla dvojica zatvorenika, izvinjavam se, 'pacijenata'. Prošle nedelje pretukli su doktora Valdmena. Zbog toga sam bio toliko nervozan tokom Norlininog rođendana. Dosad sam imao sreće. Sve što meni rade jeste da me pljuju. Pa, mogu svi da istrunu u toj paklenoj jami, što se mene tiče."

Dejvida je obuzeo utisak da su njegove reči ostale da lebde u vazduhu, narušavajući spokojnu atmosferu unutar kuće. Dotad je njihov dom predstavljao utočište nalik osamljenom ostrvu, do kojeg nije mogla da dopre moralna trulež iz zatvora, tog grandioznog zdanja izvan oboda grada. Sada je njegov snažan uticaj na psihu prevazišao granice fizičke udaljenosti. Psihička barijera koju je podigao se istanjila i Dejvidu se činilo da goleme zidine zatvora bacaju senku na prijatan komšiluk spolja.

„Znaš li zašto sam se večeras vratio kasnije nego obično?", upitao je suprugu.

„Ne, zašto?"

„Zato što sam predugo razgovarao sa tipom koji još uvek nema ime."

„Onim za kojeg si mi rekao kako nikome neće da kaže odakle je niti kako se zapravo zove?"

„To je taj. On predstavlja oličenje pogubnih grozota tog mesta. Tip je pravi biser. Njegov slučaj bi trebalo uvrstiti u udžbenike. Potpuno bezumlje upareno sa pronicljivim

lukavstvom. Zbog njegove dovitljive igre s imenima svrstali su ga među one koji ne treba sa se mešaju sa ostalim zatvorenicima i time ga uvalili nama u psihijatrijskom odseku. Prema njegovim rečima, međutim, on ima mnoštvo imena, barem hiljadu, dok se nijedno od njih nije udostojio da izusti u bilo čijem prisustvu. Teško je zamisliti da poseduje ime kao svi drugi. A mi smo zaglavili s njim, takvim bezimenim i načisto poremećenim."

„Je l' ga tako zovete, 'bezimeni'?"

„Možda bi trebalo, ali ne, ne zovemo ga tako."

„Kako ga onda zovete?"

„Pa, osuđen je kao Džon Dou,[1] i otad ga svi tako oslovljavaju. Još uvek nisu pronašli nikakvu zvaničnu dokumentaciju o njemu. Kao da je prosto pao niotkuda. Njegovi otisci prstiju ne poklapaju se ni sa jednim zabeleženim slučajem prethodnih osuda. Priveden je nakon što su ga zatekli u ukradenom automobilu parkiranom ispred jedne osnovne škole. Neki sused oštrog oka prijavio ga je kao sumnjivu osobu koju je često viđao u tom kraju. Svi su bili na oprezu, pretpostavljam, nakon prvih nekoliko nestanaka iz te škole, te je bio pod prismotrom policije upravo u onom trenutku kada je vodio novu žrtvu ka svom automobilu. Tada su ga uhapsili. Ali njegova verzija priče malo je drugačija. Tvrdi kako je bio sasvim svestan da ga prate i kako je očekivao, čak želeo da bude uhvaćen na delu, osuđen i zatvoren da odsluži kaznu."

„Zašto?"

---

[1] John Doe – ime koje se u Sjedinjenim Američkim Državama koristi, kako u oficijelnom tako i u javnom diskursu, za svaku mušku osobu (živu ili upokojenu) čiji identitet nije utvrđen. (*prim. prev.*)

„Zašto? Ko to može da zna? Kada zatražiš od jednog umobolnika da obrazloži svoje postupke, nastupi samo još veća pometnja. A Džon Dou već po sebi predstavlja sâm haos."

„Šta želiš time da kažeš?", upita Lezli. Njen suprug se zakikotao i potom ućutao, kao da pretražuje um u potrazi za prikladnim rečima.

„U redu, evo kratkog odlomka iz razgovora koji sam danas obavio s njim. Upitao sam ga da li zna zašto je u zatvoru."

„'Zbog nestašluka', reče on.

„'Šta to znači?', pitao sam.

„Njegov odgovor je glasio: 'Zločest, zločest, zločest. Ti si jedan zloća, eto šta si ti.'

„Taj detinji izliv besmislica iz nekog razloga me je naveo da pomislim kako oponaša svoje žrtve. Već mi je tada bilo dosta svega, ali sam nesmotreno produžio da ga ispitujem.

„'Znaš li zašto ne možeš da odeš odavde?', pribrano sam ga upitao u lošem pokušaju da parafraziram prvobitno pitanje.

„'Ko kaže da ne mogu? Prosto ću otići kad budem poželeo. Ali ne želim još da odem.'

„'Zašto ne?', sasvim sam se prirodno nadovezao.

„'Tek što sam stigao ovde', reče on. 'Palo mi je na pamet da odem na odmor. Nestašluci u koje se ja upuštam umeju da budu iscrpljujući. Želim da budem unutra sa svima ostalima. Tamo je prilično uzbudljivo, rekao bih. Kada mogu da im se pridružim, kada mogu?'

„Možeš li da poveruješ u to? Ipak, bilo bi okrutno smestiti ga među ostale zatvorenike, što ne znači da time želim da kažem kako ne zaslužuje takvu okrutnost. Prosečni zatvorenik ne gleda blagonaklono na onu vrstu zločina koje je Dou počinio. Smatraju da se to loše odražava na sve njih, budući da prosto predstavljaju uobičajenu sortu oružanih pljačkaša,

ubica i njima sličnih. Svako ima potrebu da veruje kako je bolji od nekog drugog. Zaista je nemoguće predvideti šta bi se dogodilo kad bismo ga smestili tamo i ako bi ostali saznali za šta je osuđen."

„Dakle, mora da ostane u psihijatrijskom odeljenju do kraja odsluženja kazne?", upitala je Lezli.

„On ne misli tako. To što je zatočen u najstrožije čuvanoj kazneno-popravnoj ustanovi za njega predstavlja odmor, seti se šta je rekao. Misli da može da ode kad god poželi."

„I, može li?", Lezli je ovo pitanje postavila nemajući ni najmanju nameru da se našali. To je oduvek bio jedan od njenih najvećih strahova u pogledu života u gradu gde se nalazi zatvor – da nedaleko od njihovog stražnjeg dvorišta vreba horda zlotvora i kuje plan bekstva kroz zidove koje je zamišljala kao prilično tanke, gotovo papirnate. Podizanje deteta u takvom okruženju predstavljalo je glavnu zamerku koju je imala na suprugov posao.

„Već sam ti rekao, Lezli, bilo je veoma malo slučajeva uspešnog bekstva iz tog zatvora. Čak i ako neki zatvorenik uspe da premosti zidine, njegov prvi nagon uvek je onaj usađeni, za samoodržanjem. Stoga se trudi da ode što dalje od ovog grada, koji je verovatno najbezbednije mesto ukoliko uopšte dođe do bekstva. U svakom slučaju, većina begunaca završi nazad u zatvoru u roku od samo nekoliko sati."

„A šta je sa zatvorenikom kao što je Džon Dou? Da li i on poseduje 'usađeni nagon za samoodržanjem', ili bi radije ostao u okolini i nastavio po starom na nekom zgodnom mestu?"

„Zatvorenici poput njega po pravilu ne beže. Samo se zaleću na zidine, ali ih ne preskaču. Razumeš li šta hoću da kažem?"

Lezli je odvratila da razume, ali to joj nije nimalo ublažilo strahove koji su pronašli svoje izvorište u jednom izmaštanom zatvoru unutar jednog izmaštanog grada, onog gde je bilo šta lako moglo da se dogodi, samo ako je iole gnusno. Nikada nije gajila sklonost prema morbidnim mislima i gnušala se njihovog neželjenog prisustva. A uprkos svim spremnim uveravanjima da su mere bezbednosti zatvora na visini zadatka, Dejvid je takođe delovao duboko uznemiren. Sada je sedeo veoma mirno, držao je čašu s pićem među kolenima i činilo se da osluškuje nešto.

„Šta nije u redu, Dejvide?“, upitala je Lezli.

„Učinilo mi se da sam začuo... neki zvuk.“

„Kakav zvuk?“

„Ne umem tačno da ga opišem. Nekakvu udaljenu buku.“

Ustao je i osmotrio prostoriju, kao da želi da proveri je li taj zvuk ostavio za sobom neki nagoveštaj da je bio prisutan unutar zamrle kuće, možda nekakav muzgavi trag tamo kuda se proneo.

„Idem da obiđem Norlin“, rekao je spustivši čašu na sto kraj fotelje u kojoj je maločas sedeo. Zatim je prešao na drugi kraj prostorije i napustio dnevni boravak, popeo se uz stepenište razdeljeno na tri dela i uputio niz hodnik na spratu. Zavirivši u ćerkinu sobu, ugledao je njenu sićušnu priliku usnulu i spokojnu, kako u snovitom zagrljaju steže plišano obličje Bambija. I dalje je povremeno spavala u društvu neživih prijatelja, iako je već zašla u godine kojima to ne priliči. Ali njen otac psiholog trudio se da ne dovodi u pitanje njeno pravo na taj oblik detinje utehe. Pre nego što je napustio sobu, doktor Mank spustio je okno prozora koji je bio delimično otvoren te tople prolećne večeri.

Po povratku u dnevni boravak, u skladu s ustaljenim običajem obznanio je divnu vest da Norlin mirno spava. Pokretima tek neznatno prožetim slavljeničkim raspoloženjem potaknutim nastupom olakšanja, Lezli im je napravila još po jedno piće, nakon čega mu se obratila:

„Dejvide, rekao si da ste ti i taj Džon Dou ʻpredugo razgovaraliʼ. Ne treba da pomisliš kako me je obuzela morbidna radoznalost ili nešto slično tome, već me prosto zanima jesi li ikada uspeo da ga navedeš da ti otkrije išta o sebi? Bilo šta?"

„O, naravno", odvratio je doktor Mank muljajući kocku leda po ustima. Sada je govorio opuštenije.

„Moglo bi se reći da mi je ispričao sve o sebi, ali sve su to bile besmislice – trabunjanje jednog manijaka. Upitao sam ga sa naizgled neobaveznim zanimanjem odakle je."

„ʻNiodakleʼ, odvratio je poput psihotičnog maloumnika.

„ʻNiodakle?ʼ, ponovio sam kako bih ga podstakao da obrazloži tu izjavu.

„ʻDa, dobro ste me čuli, Herr Doktor. Nisam vam ja neki snob koji se šepuri i pretvara da potiče iz nekog zvučnog mesta na geografskoj karti. Ge-o-gra-fi-ja. To je smešna reč. Sviđaju mi se svi ti vaši jezici.ʼ

„ʻGde si rođen?ʼ, upitao sam u vidu još jedne krajnje domišljate parafraze pitanja.

„ʻNa koje rođenje misliš, zloćo jedan?ʼ, odvratio je i nastavio da odgovara na taj način. Mogao bih dalje da ti prepričavam našu razmenu—"

„Veoma ti dobro ide oponašanje Džona Doa, moram ti reći."

„Hvala, ali ne bih mogao još dugo da nastavim s tim. Ne bi mi bilo lako da oponašam sve te različite glasove koje koristi, sve te naglaske i stepene razumljivosti. Možda pati od nečega nalik poremećaju višestruke ličnosti, nisam siguran.

Morao bih da preslušam snimke svojih razgovora s njim kako bih video mogu li da uočim neki smisleni obrazac, po mogućstvu nešto što bi pomoglo detektivima da utvrde ko je taj tip zapravo. Ono što je poražavajuće u svemu tome jeste da je utvrđivanje pravnog identiteta Doa u ovom trenutku puka formalnost, nešto što je potrebno kako bi se do kraja ispunila papirologija. Njegove žrtve su mrtve i umrle su na užasan način. To je sada jedino bitno. Naravno, u nekom trenutku i on je bio nečiji dečačić. Ali ne mogu dalje da se pretvaram kako mi je stalo do biografskih pojedinosti – koje ime stoji na njegovom izvodu iz matične knjige rođenih, gde je odrastao, zbog čega je postao takav kakav jeste. Ne gledam na patologiju kao na umetnost. Nikad mi nije bio cilj da proučavam duševne bolesti ako pritom ne mogu da ostvarim nekakav napredak na tom polju. Zašto bih onda traćio svoje vreme pokušavajući da pomognem nekome kao što je Džon Dou, koji ne živi u istom svetu koji mi nastanjujemo, gledano sa psihološkog stanovišta? Nekada sam verovao u rehabilitaciju, nisam bio pristalica čisto kaznenog pristupa zločinačkom ponašanju. Ali ti ljudi, ti *stvorovi* unutar tog zatvora samo su jedna ružna mrlja na našem svetu. Nek idu đavola. Sve ih treba pretvoriti u đubrivo, ako mene pitaš.“ Doktor Mank je potom stao da ispija piće sve dok kocke leda nisu zazvečale unutar prazne čaše.

„Želiš li još jedno?“, upitala je Lezli s umilnim, terapeutskim prizvukom u glasu.

Na Dejvidovom licu ukazao se osmeh jer ga je malopređašnji izliv netrpeljivosti donekle oslobodio nakupljenog gneva. „Hajde da se napijemo i malo pomazimo, šta kažeš?“

Lezli je pokupila muževljevu čašu kako bi mu napravila još jedno piće. Sada postoji razlog za slavlje, pomislila je. Dejvid

ne diže ruke od svog posla usled osećaja da je podbacio, već potaknut besom, besom koji se polako topio ustupajući mesto ravnodušnosti. Sada će sve da se vrati na staro; ništa ih ne sprečava da napuste ovaj gradić sa zatvorom i presele se nazad. Zapravo bi mogli da se presele gde god požele, možda pre toga da odu na duži odmor, počaste Norlin tako što će je odvesti na neko sunčano mesto. Lezli je razmišljala o svemu tome dok je pravila još dva pića u tišini te prelepe prostorije. Ta tišina za nju više nije predstavljala bezglasno mrtvilo, već krajnje prijatan, umirujući nagoveštaj svetle budućnosti. Neodređeni osećaj radosti pri pomisli na takvu budućnost žareći se pronosio njenim telom zajedno sa alkoholom; bila je bremenita, prožeta vedrim predskazanjima. Možda je došlo vreme da dobiju još jedno dete, malenog brata ili sestru za Norlin. Ali to može još malo da sačeka... čitav život mogućnosti ležao je pred njima. Imala je utisak da neki prijateljski nastrojen duh iz boce samo čeka na njihovu zapovest. Prosto je trebalo da izraze svoje želje i ono što zatraže biće ispunjeno.

Pre nego što se vratila s pićem, Lezli je otišla u kuhinju. Tamo je držala nešto što je želela da pokloni suprugu i činilo joj se da je nastupio savršen trenutak da to učini. Mali znak pažnje kojim će staviti do znanja Dejvidu da, iako se njegov posao ispostavio kao žalosno traćenje hvale vrednog truda, da ga je sve vreme u njegovom poslu podržavala na svoj način. Budući da su joj ruke bile zauzete pićem, malenu kutiju koju je donela iz kuhinje stezala je uz telo levim laktom.

„Šta je to?“, upitao je Dejvid preuzevši svoje piće.

„Samo neka sitnica za ljubitelja umetnosti u tebi. Kupila sam je u onoj malenoj radnji gde prodaju predmete koje izrađuju robijaši u zatvoru. Neki od tih predmeta su kvalitetna roba – kaiševi, nakit, pepeljare, znaš već na šta mislim.“